کەشکۆڵێکی دەستنووسی
نەوشیروان مستەفا ئەمین

سدیق ساڵح

ئەم کەشکۆڵە، بەڕێز ئەحمەدی حەمکوڵ، وەک خۆیشی لە ٢٠١٥/١١/٢٦دا لە دیوی ناوەوەی رووبەرگی پێشەوەیدا نووسیویە: کاک نەوشیروان کاتێک سەرنووسەری گۆڤاری 'رزگاری' بووە، پێشکەشیی کردووە. ئەویش لەو مێژووەدا –بە سپاسێکی زۆرەوە- پێشکەش بە بنکەی کردووە. بەو پێیە، دەبێ لە ماوەی نێوان ١٩٦٩-١٩٧٠دا کەوتبێتە دەستی.

کەشکۆڵەکە، دەفتەرێکی پێوانە ٢٠.٥×٣٣سمی خەتداری بەرگی مقەباتێگیراوە. دەفتەرەکە، هێندێ پەڕەی بە تایبەت سپی و لە کۆتاییدای لێکراوەتەوە و هێشتا ٣٧٤ لاپەڕە (١٨٧ پەڕە)ی ماوە و شوێنەواری ٦ پەڕەی لێکراوەیش دیارە. بۆیە دەبێ لە بنەڕەتدا ٤٠٠ لاپەڕەیی بووبێ. هەر لاپەڕەیەکی ٣٣ دێڕی تێدایە. لاپەڕەی یەکەم مۆرێکی کاڵی "قوتابخانەی کەشتیی نووح"ی ڕەحمەتی نەجمەدین مەلای پێوەیە. ڕەنگە هەر لەو زەمانەوە کە خوابەخشیو نەوشیروان مستەفا لای ئەو زاتە خوێندوویە، بە کاریگەریی هەوڵەکانی ئەو لە بواری نووسینەوەی کەشکۆڵ و زیندووکردنەوەی دیوانی شاعیراندا، دەستی بە نووسینەوەی ئەم کەشکۆڵە کردبێ.

لاپەڕەکانی ٢-٣ تەرخانکراون بۆ ناوەڕۆکی کەشکۆڵەکە، کە ژمارەی پەڕە و ناوی شاعیری لە خشتەیەکدا تێدا جێکراوەتەوە. لاپەڕە ٥٠ دوو چوارینەی بە دەستخەتی عەلی کەمال باپیر تێدایە، کاتی خۆی لە ١٩٢٥دا بۆ خنکاندنی کوردەکانی شیمالی وتووە، ڕۆژی ١٩٦١/٩/٩ نووسیویە و ئیمزای لێداوە.

شیعرەکان، جگە لەوانەی نەوشیروان مستەفا خۆی کە ١٢ پارچە و پێنجخشتییەکە لەسەر شیعرێکی ئەحمەد موختار جاف و بە زۆری ئیمزای ن.م.ی بۆ داناون، هیی ئەم شاعیرانەن: مەلا وەڵەدخان، ئەوڵای حەسەن جاف، شێخ شەهابی سنەیی، ئاهی، ناری، شێخ سەلام، حاسەن شنۆیی، هیجریی سنەیی، میرزا غەفوور، مەولەوی، مەلا خدری ڕوواری، سەیدەی هەورامی، فایەقی تاپۆ، بێکەس، بەهیجەخانم، مەحوی، بێخود، ڕەمزی مەلا مارف، حەجی مەلا ئەحمەدی دێلێژە، محەمەد مستەفا کوردی، ئەخۆل، یووسف بەگی ئیمامی، جنوونی (هەسەن کەنۆش)، ظاهیر (مەلا حسێن)، پیرەمێرد، شێخ ڕەزا، فەتحی، بیمار، حاجی مەلا ڕەسووڵی دێلێژەیی، حەمەبەگی قادر پاشا، زێوەر، عەلی باپیر ئاغا، سالم، ئینجە ئاغای گەڵاڵی، مالا ئەسعەدی مەحوی، نالی، مەولانا خالید، مەلا مارفی کۆکەیی، سەیید ئەحمەدی نەقیب، تایەر بەگی جاف، نەسیب، مەلا ڕەشیدی لاوە، شێخ نووریی شێخ ساڵح، ئەحمەدی کۆر، خەستە، کوردی، میرزا مووسا، فیکری، خاڵصیی شێخ ڕەزا، سەیید عەبدوڵلای حاجی سەیید حەسەن، ڕەنجووری، شوکری فەزڵی (هەممی)، نەجمەدین مەلا، صەبری، رەواجی، جامی، میرزا غەریب، شێخ حسێنی قازی، مەلا پیرە، فانی، صابر، شێخ سەلام، شەفیع، مەستوورە، زەلیل، رۆحی، ئەحمەد بەگی کۆماسی، فەنایی، ئەحمەد موختار جاف، سلێمان بەگ، کەیفی، مەدهۆش، وەلی دێوانە، محەمەدعەلی نووری (غەمناک)، خاکی، حاجی مەلاعەبدوڵلای کۆیی (خادیم)، شیخ سەعیدی حەفید، عارف صائیب، مەلا حەمدوون، عەبدولواحید نووری، عەلی ناصر، مەلا محەمەدی کۆیی، عەلی عارف ئاغا، هەردی، حاجی مستەفا پاشا یامولکی، بێسارانی، مەلا عەلی (فایەق)، حەمەئاغای دەربەندفەقەرە، تالعی.

ئەمەی لای خوارەوە، شیعرەکانی نەوشیروان مستەفان، کە -هێندەی زانراوە- تەنیا یەک شیعریان کاتی خۆی لە گۆڤاری ڕۆناهیدا لێ بڵاوبووەتەوە.

(١)

گیانە، لە دووریی باڵات، وەختە سوێم بێتەوە
لە تاوانا توێی دڵم، خەریکە بتوێتەوە
لەشولاری کەسیرە و کفتی دارکاریی مەینەت
شەو بە ئازاری تۆوە، تا بەیان ئەتلێتەوە
دەستی تەمەننام هەردەم بڵند کردۆتەوانێ
بەڵکوو تەمی دڵرەقیت، بڕوات، برەوێتەوە
چۆن بەرۆژووی ڕەمەزان، شەوان چاوەڕێی مانگن
وا چاوەڕوانی ڕووتم، تاکوو لێم هەڵدێتەوە
ئەسرینی خوێنین و سوور، ئەبارێنمە دەشتی ژین
تا باخی بەختیاریم سەرلەنوێ ئەڕوێتەوە
درەختی هیوام ڕووان، بەرێکی شیرین بدات
نەک تەرزی خاری مەینەت بە قەدیا شۆڕبێتەوە
نەخش و نیگاری ڕووتم لەسەر گابەردی خەیاڵ
بە ڕەنگێ هەڵکەندووە، قەت هیچ نەیسڕێتەوە

(٢)

چاوەکانی

کاتێک کە مانگ لە ئاسمان
زویرەبێ، لێی ئەتۆرێ
تاریکەشەو
چەشنی باوکێکی میهرەبان

باڵی دڵسۆزی و دڵنەرمی
ئەگرێ بەسەر
گشت سووچێکا لە خاکی نیشتمان
تاریک دایەت
وەک دارستان
*
بەڵام کاروان
سەرڕای تاریکی و باوبۆران
ناچارە هەر ڕانەوەستێ
لە ترسی جەردە و ڕێگران
ئەبێ بڕوا بەبێ وچان
بەبێ وەستان
تاکوو ئەگاتە دواقۆناغ
چونکە یاسا و ئەرکی ژیان
پێویستییەکا لەسەر شانیان
*
ئەوسا کاروان
ناچارەبێ
پەنابەرێتە بەر ئاسمان
کام ئەستێرە گەشە و جوان
بیکا بە نیشانەی ڕێگا
تا ونەبن لە ڕێگابان
*
منیش گیانە
وەک کاروانچیی ئەو کاروانە
چاوە گەشەکانت و نیگای
ئاسمانی ڕووی ڕووناکی تۆم
بۆ ڕێی پڕمەترسیی ژیان
کردووە بە ڕابەری خۆم
تا ونەبم، ڕێ ونەکەم
زەفەرم پێ نەبەن دوژمن
جەردە و تەریدە و ڕێگران
ئاسۆی هیوام نەگرن بە تەم
شادمانیم نەکەن بە خەم
ژیانم لێ نەکەن بە ژان
*
هەرچەندە نازدار ئەیزانم
تەمومژی نەوجوانی
بەر ئەستێرەی چاوی هەستیان
لە ئاستی مندا تەنیوی
بۆیەکا پرشنگی نیگای
گەش و زیوی
چاوانی مەست و کەژاڵت
کزە، کز بۆیشم ئەڕوانێ
*
بەڵام گیانە من بە هیوای
ئەوەی ڕۆژێ پێ بزانی
کەوا مەلی تۆ پەرستن
چۆتە کوولەکەی دڵمەوە
لێی گرتووم مان
چی بکەم بە ئامان و زەمان
نایێتە دەر
بۆیەکا هەر
چاوی پڕتاسە و پڕئاوات
بۆ بینینی ڕووی جوانت
هەر ئەگێڕم
تا منیش ڕووی سەرنجدانت
ڕووی بەزەیی و هیی ویژدانت
بۆ لای ڕووی خۆم وەرئەگێڕم
ن.م.

(٣)
ژینی مەردانە
حەزئەکەم لەناو زیندانی تەنگا
پەت لە گەردنما، پێم لە پێوەنگا
بەدەم ئێشەوە بتلیمەوانێ،
نەک دوژمنەکەم سووک تێم بڕوانێ
*
حەزئەکەم لەناو گەلی هەژارا
ڕۆژ بەسەربەرم لەگەڵ ئازارا
شان و قۆڵ بکوتم، ئارەق بڕێژم
نەمامی ژینیان لەتەکا بنێژم
بەستەی ژیانم تێکەڵ بە بەستەی
ژینی ئەوان کەم، برینی جەستەی
گەلی دوچاری سزا و هەژاری
نەخۆشی دەردی درمی زۆرداری
بە هێزی بازوو و مێشکی هەموومان
بکوژین و بکەین تیمار و دەرمان
*
حەزئەکەم زستان لەژێر کرێوا

بە ئاوارەیی لە دەشت و کێوا
بە ڕووتوقووتی لە هەردە و دۆڵا
لە بەستەڵەک و شەختە سەهۆڵا
برسی، دوور لە یار، گیرۆدەی ئازار
ڕاکەم شاخەوشاخ، هەڵێم شارەوشار

*

بە بەهارانیش دووربم لە شایی
بخزێمە ژوور و کونجی تەنیایی
بێبەش لە ئاهەنگ، لە بەزمی نەورۆز
نەخۆش، کەسیرە، ناڵەی جگەرسۆز
وەک گەردەلوول و وەک بومەلەرزە
قەڵای ژیانم بخاتە لەرزە

*

بە هاوینانیش لەناو زیندانا
کات بەسەربەرم لەتەک لاوانا
خۆراکم نانی هەرزن، یا گاڵ بێ
سرکەی سیسرکیش لەبریی شمشاڵ بێ

*

نەک لەناو کۆشکی بەرز و تەلارا
ڕۆژان بە خۆشی لەگەڵ زۆردارا
ڕاببوێرم و سوژدەی بۆ بەرم
لە حەنای گەلا نەوی‌کەم سەرم
ن.م.: ۱۹٦۰/۱۱/۲۳

(٤)
توورەبوونی گەل*

زەلزەلەی ڕق و قینی هەژاران
کۆشکی ڕژێمی چینی زۆرداران
دێنێتە جووڵە و لەرزین و هەژان
خاپووری ئەکا ڕۆژێک لە ڕۆژان

*

ئەو کۆشکە بەرزەی چینی خوێنمژی
گرتۆتە باوەش، لەناویا ئەژی
لەسەر حیسابی ماندووبوونی گەل
ئەزەلێنەوە، ئەهاوێژن پەل
تیا ڕائەبوێرن، ئەخۆن و ئەژین
بە گاڵتە و گەپ و سەما و پێکەنین
تکەی ئارەقی چینی کارگەران
دڵۆپی هێزی بازووی ڕەنجبەران
ئەکەن بە پارە و دینار و تمەن
ئەینێنە قاسە و کەڵەکەی ئەکەن!

*

ئەو کۆشکەی کەوا نەخش و نیگاری
بۆیەی پەنجەرە و دەرگا و دیواری
دڵۆپەخوێنی گەشی ڕژاوی
دڵ و ڕوومەت و مێشکی پژاوی
جەنگاوەرانی دەستەی هەژارە
"کە زوربەی گەلی برسی و زامارە"

*

ئەو کۆشکە بەرزەی کە پایەکانی
کەللە و جومجومە و لاشە و ئێسقانی
زوربەی میللەتی چەوساوە و لاتە
"کە قاڵبووی بۆتەی هەڵ و خەباتە"
یەکسەر ئەڕووخێ، هەرەس‌ئەهێنێ
زۆرداران ئەمرن، باویان نامێنێ

*

ئەوساکە میللەت بە ئارەزووی خۆی
لەسەر کەلاوەی ئەو دەورەی کە ڕۆی
کۆشکی ڕژێمێک دائەمەزرێنێ
هەتاهەتایە ناوی بمێنێ!
دوور لە تاریکیی سزا و ئازاردان
ڕوناک بە تیشکی ڕۆژی هەوڵدان
بۆنخۆش بە بۆنی گوڵی یەکسانی
فێنک بە شنەی بای کامەرانی
ن.م.: ۱۹٦۰/۷/۲۵

(٥)
کاروان

ئەگەرچی ڕێمان سەختە، باریکە
دنیا بەسامە، شەوە، تاریکە
کرێوە و بەفر و باران و تەرزە
زەمینی یەکسەر خستۆتە لەرزە
دز و ڕێگر و دوژمن و نەیار
هەموو تێروپڕ، پۆشتە و بەختیار
سەرجەم پرچەک و پەنجەخوێناوین
لە ڕێدا خۆیان بۆ مەڵاس‌داوین

*

ئێمەش برسی و ڕووت، هەژار و زامار

* بڕوانە: کۆڤارا ڕۆناهی، ئامادەکردن بنکەی ژین، ڤەکۆلین موسەدەق تۆڤی، هەولێر، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، ۲۰۱٤، ل۵۹۰-۵۹۱.

دڵفراوان و جەستە بەئازار
مەچەک بریندار، پێوپل کەلەلا
لەگەڵ کاروانی خەباتی گەلا
لە ڕێی ئامانجا ڕووبەڕووی مەنزڵ
کەوتووینە ڕێگا زۆر بە کوڵ و دڵ
بێپەروا لە مەرگ، لە ئێش و ئازار
بێباک لە شێلگەی تفەنگی زۆردار
*
هەرچەندە هەموویش زۆر باش ئەیزانین
لەم ڕێ سەختەدا زوربەمان ئەمرین
بەڵام کوشتن و ئازار و لێدان
گومڕامان‌ناکا، هەرگیز، بێگومان
چون[١] ئاسۆی سووری کۆی کوردەواری
مژدەی شەفەقی ڕۆژی ڕزگاری
مژدەی ژیانی پڕ خۆشی و شادی
پڕ حەسانەوە، پڕ لە ئازادی
پڕ لە سەربەستی و پڕ کامەرانی
ئەدا بە ئێمەی کفت و کاروانی
ن.م.: ١٩٦٠/١٢/٣

(٦)
بزەی سەرکەوتن

هەرچەندە ژینی گشت کوردەواری
خەم و ئازارە، سزا و زۆرداری
کەچی هێشتاکوو بزەی دڵشادی
لەسەر لێوایە و گوڵی مورادی
ڕۆژ لەدوای ڕۆژ و ساتیش لەدوای سات
لە گەشیدایە، شکۆفەئەکات
چونکە ئەیزانێ ڕۆژێ لە ڕۆژان
ناحەزی گەل و چینی خوێنمژان
بە چەکوشی خەبات، خوێنیان ئەڕژێنرێ
وەکوو ئەژدەهاک مێشکیان ئەپژێنرێ
*
گەرچی دەستەیەک مایەی بەدبەختی
زوربەی میللەتە و کرمی درەختی
شادیی ژیانی گەلی هەژارە
هاوبەشی دز و پیاوی نەیارە
خوێنی کۆمەڵی زەحمەتکێش ئەمژن
"لەسەر لێواری چاڵی مردنن"
چونکە ئەو چینە کەمە خوێنخۆرە
وەک داری گەندەڵ، پیرە، کلۆرە
هاکا بڵێسە و کڵپەی دەروونی
گەلی گیرۆدەی دیلی و زەبوونی
گڕی تێبەردا، کوشتی، سووتانی
هەر لە ڕەگەوە مرد و فەوتانی
*
بۆیە کە گەلی برسی و دوچاری
خەم و مەینەت و سزا و زۆرداری
هەمیشە خەندە و بزەی سەرکەوتن
لەسەر لێوێتی بەبێ سرەوتن
ن.م.: ١٩٦١/١/١

(٧)
ئەی زۆردار

زۆردار، جێگاکەت بەرزە، بڵندە
وتە و فەرمانت، لای شاگردانت، بەجێ و پەسندە
کۆمەڵی خۆفرۆش، ویژدان تیانەماو
بۆ پایەی بڵند، بۆ موڵک، بۆ دراو
ئەبن بە گورز و گۆپاڵی دەستت
چۆن هەرچۆنت ویست، بەپێی مەبەستت
هەڵیسووڕێنە، ڕایبوەشێنە، بیخە سووڕ و گەڕ
بیانکە بە هەوێن بۆ دووبەرەکی، یا بە تۆوی شەڕ
پەرتیکە بەناو باخچەی ژیان و شادیی کۆمەڵا
بۆ ئەوەی هەرگیز مۆتەکەی سزا و ئازار و بەڵا
لە کۆڵەی سنگی گەلی هەژار و لات دانەبەزێ
نەک لەباتیی خۆی، پەنجەی تۆ بگرێ و قایم بیگەزێ
بۆ ئەوەی هەردەم لە کۆڕی ئێشا بچەوسێتەوە
بێ ئەوەی تۆزێک پشوویەک بدا، بحەسێتەوە
یا زاتکا دەستی بەرێ بۆ بەری
ئەرک و ڕەنجی خۆی، بێ دەردیسەری
*
زۆردار، بە خەروار دینار و دراو
بڵاوکەرەوە بۆ داکۆکیی خۆت، بیڕێژە بەناو
خەڵکی ساویلکە و خۆفرۆشتووانی بۆ پارە شەیدا
تاکوو چڵکاوخۆر، کلک و لایەنگر، بۆت ببن پەیدا
چونکە جەنابت ئاتاجی کردە و هەڵپەی ئەوانی
ئیشت پێیانە، بۆ کوشتنی خەڵک، بۆ پاسەوانی
یا بۆ شتدزین، چونکە بێ ئەوان و کار و کردارت
بۆ ناچێتە سەر هیچە، بەتاڵە، وتەی سەرزارت
*

---
[١] چون: چونکە.

زۆردار قامچیەکەت تونگ بوەشێنە، بیدە بە پشتا
بۆ ئەوەی هەرچی چاوی لێیەتی، یاخود ئەیبیسێ لەم دەوروپشتا
چاوترسێن بێ، هەرگیز نەوێرێ، چاو هەڵبهێنێ
گۆرانی بڵێ، هەرچۆنێکی ویست، وەها بخوێنێ
یا پەل بیزێوێ و زنجیر و کۆتەی دەست و مل و پێی
ڕابوەشێنێ، سەرنجێ لە بەرگی شیتاڵ، لە جلی ڕێڕێی
بۆ ئەوەی هەتا ئەژی، وەها بێ، نەزانێ بۆچی
خۆی هەموو شتێک دێنێتە بەرهەم، بێبەشە، کەچی
تۆش لەسەر تەخت و جێگای نەرم و شل، لەناو تەلارا
ڕۆژان بە شادی ڕائەبوێری، لەگەڵ هاوکاسە و لە خزمەت یارا
بۆ ئەوەی هەرگیز نەزانێ بۆچی ڕۆژ لەبەر هەتاو
شان و قۆڵ بکوتێ، شەوگاریش ماندوو، هەناوتیانەماو
تا دەمەوشەبەق زەحمەت بکێشێ، هەڵپەی بێ بۆ تۆ
خۆیشی برسی و رووت، بە ئازارەوە بتلێتەوانێ، ماندوو، ڕەنجەڕۆ

*

بەڵام کە میللەت چاوی کردەوە، دیی ژینی وایە
خۆی بناغەی کۆشک دائەمەزرێنێ، کەچی زۆرداری وا لەناوایە
بۆ گوشینی گەل، خەریکی پیلان دائەمەزرێنی
هەر کەسێ ویستی بجووڵێتەوە، تۆ پەنجەی ببڕی، سەر بپەڕێنی
زنجیرەی چیای جوان و پڕ لە فەڕ، بەفرین و دڵگیر
بکەیتە شوورە لە دەوری میللەت تاوەکوو ئەسیر
دڵت چۆنی ویست، بە ئارەزووی خۆت
هەڵیپەڕێنی، یا بیرەتێنی، یاخود بیخەیتە ناو زیندان و کۆت

*

ئەوساکە میللەت کۆشکت ئەرمێنێ، سوپا و لەشکرت
پەرەوازەئەکا، ئەبێتە گڕ و ئەچێتە عومرت
تا لاشەی پیست نەنێتە ناوچاڵ، تووبرتنەکا
ئێخەت بەرنادا، بەجێتناهێڵێ، بەرەڵاتناکا
چونکە ئەیزانێ مایەی پەژارە و کوێرەوەریی ئەو، سەرجەمی هەر تۆی
تۆی ماڵی ئەدزی، منالی ئەکوژی، ڕەنجەکەی ئەخۆی
ن.م.: ١٩٦٠/١١/١٠

(٨)

ئۆف جەستەی قاڵبووی ئازار و سزا
کاتێ دووپشکی دووریت پیا چزا
هەموو ئەندامی لەشی بوو بە لیر
جا بە زلزلە و برین داڕزا
بە پەیژەی ژینا سەرئەکەوتە سەر
بەڵام سەد ئەفسووس، نەیتوانی، خزا
ئێش و ئازارت کارێکی پێ کرد
لەناو جێگادا سڕبوو، هەم تەزا
تەمای بوو لەگەڵ سوپای مەینەتا
بجەنگێ، وەلێ سەرنەکەوت، بەزا
سەبارەت بەمەی کردت لەتەکما
لێت زیزم، ئازیز، تا ڕۆژی جەزا
ن.م.

(٩)

پەیامێک بۆ یار

گیانە گوڵاڵەی خەملیوی باخی
ژیانی ماتی پڕ لە دڕک و داڵ
وەنەوشەی خۆشبۆی بناری شاخی
دڵەی سەرسەختی کەیلی تامی تاڵ

*

ئەوی بۆم مابێ و دووربێ لە چاوی
بەدی، دڵڕەقی، پەستی ستەمکار
یا لە نینۆکی سووری خوێناوی
زاڵمی ڕژدی بێخێری زۆردار

*

گوڵباخی رووئاڵ، هەر بە تەنیا تۆی
هەر تۆم بۆ ماوی، سا کەواتە تۆش
شادبکە دڵەی پڕ لە ئاخ و ئۆی
بە ڕوخساری گەش، بە گوفتاری خۆش

*

گیانە، من بۆیە وەکوو هوزاری
سازندەی دڵشاد، کە هاتم و چووم
پەڕەی نەوگوڵی گەشی ڕوخساری
تۆم هەڵبژارد و بە دڵ شەیدای بووم

*

تا تامی جوانی و گەشی و پاراوی
دیداری باڵات بە شادی بکەم
نەک دڵم دڕک و خاری ژاراوی
دووریت پیا چەقێ، کەیلیکا لە خەم!
سلێمانی، ن.م.: ١٩٦١/١١/١٥

(١٠)

تۆزێک بەزەیی

"پێشکەش بێ بەو نازدارە کە دیدەی دڵ و هەستی

له ڕاستی مندا کوێر و نابینایه!"
گیانه، ڕووپەڕی نازداری باوان
ڕووناکیی پەردەی گلێنەی چاوان
بۆچ هەموو جوانێک وەکوو تۆ وایه
له ڕاستی خەڵکا وا بێپەروایه
سارای وڵاتی دڵیان بەم ڕەنگه
بێ گیای بەزەیی و وشک و برنگه
یاخود هەروەکوو بە شۆخی تاکی
واش بە لووتبەرزی و ناز و بێباکی
له جۆش و کوڵی دڵی دڵداران
بێوێنه و تاکی، جوانی نازداران

*

ئۆف گیانه، خونچەی باخی ئاواتم
بۆچ وا بێپەروای له دڵەی ماتم؟
وا تۆ، وا ئۆفی نەپرسینەوه
ئەکەیتە دڵی بەندی سینەوه
ئەویش له خۆیا ئەیپەستێتەوه
ئاخری ڕۆژێک ئەتەقێتەوه

*

قەڵای ئاواتێک کە چوارده ساڵه
به فرمێسکی چاو، بەم ژینه تاڵه
بە شەونخوونی و ئەشکەنجه و ماتەم
لەناو سینەما دروستی ئەکەم
به نارنجۆکی دڵەی تەنگ و تار
که کەیله له خەم، له تاسەی دیدار
به نازەوه دێی، پشکۆی خەم دێنی
ئاگری ئەکەی، تا ئەیسووتێنی

*

.... گیانه سەد ئامان
.... سامان
......................[*] و هیوام
دروستکردووه، دەی سا با ناکام
نەبم و نەمرم به ئاواتەوه
با دڵیش هێنده پیشنەخواتەوه
چونکێکم بۆ تۆش نەنگه و شوورەیی
کەواته هاوار! تۆزێک بەزەیی
ن.م.: ١٩٦١/١٢/١

(١١)

تۆوی هیوا

"پێشکەش بەو دڵڕەقه بێ کە بەتەمابووم خونچەی دڵم به تایبەتی بۆ ئەو تەرخانبکەم، بەڵام ئەو بێ ئەوەی بیەڵێ بگەشێتەوه، نایه ژێر پێی و ژاکانی" ن.م.

ئای کە بای ڕق و قین و تووڕەییت
هەڵیکرد، هەستای، چەن بێبەزەییت!
به شەنی سزا و ئەشکەنجه و دووری
کەوتیته وێزەی خەرمانی سووری
شادی و ئاوات و خۆشبەختی و هیوام
بێپەروا هەمووت بەدەم بادا دام
ئەو بەروبوومەی کە به ماندووبوون
به ئەرک و ڕەنج و سزای تاڵ و توون
پێمگەیاندبوو، بەرهەممهێنا
تۆ شەنی خۆتت، بێپەروا، تێنا
دانەی ئاواتت دام بەدەم بادا
هەموویت پژاند بەملاوبەولادا

*

چۆن ئاغا و بەگ و جەردەی زۆرداری
دێهاتەکانی ناو کوردەواری
ئارەقڕشتن و ئەرک و زەحمەتی
ڕەنجدەرەکانی، برسی و سەرپەتیی
کورد ئەبەن، ئەڕۆن، بەفیرۆی ئەدەن
وەرزێرەکانی لێ بێبەش ئەکەن
وەهاش تۆ دڵڕەق، ڕەنجت بەبادام
سەرای بەختیاریت ڕووخانم، تاسام

*

چۆن له چینێکی گەوره و زۆردار بووی
نەریتیان چۆن بوو، ڕەوشتیان هەمووی
له تۆدا دەرکەوت، خۆت بۆ من نووان
له باخچەی دڵما ئازارت ڕووان
بەڵام هەرچەنده تۆ داخت کردم
سەرمایەی شادیت به تاڵان بردم
خۆشبەختیی منت تووڕدایه لاوه
دڵم هەر تۆوی هیوای تیا ماوه
سەرەڕای داخ و ماتەمین و سوێ
چاوەڕێی وەرزی بەهاره، بڕوێ
سلێمانی، ن.م.: ١٩٦٢/١/١

(١٢)

هەنگوینی بەختیاری

[*] ئەم شوێنانه له دەستنووسەکەدا ئاویان بەرکەوتووه، کاڵبوونەتەوه و ناخوێندرێنەوه.

ئازیز، هەرچەندە تۆز و هالاوی
جەخار و مەینەت، غوباری ئازار
بەری ئاسمانی شینی هەساوی
ژینی ڕەوشکردووم، چەشنی شەوی تار
ونبوون ئەستێرە و مانگ و هەتاوی
*
گەرچی ڕەشەبای خەزانی ناسۆر
هەڵیکردۆتە سەر مەزرای باخی
بەهاری ژینی پڕ گوڵی سەدجۆر
دڵی بولبولی پڕکرد لە داخی
تاڵ و ژەهراویی بێپایان و زۆر
*
زۆر تازەخونچەی هیوا و نەوگوڵی
ئاوات و خۆشی و دڵشادیی وەران
بێ ئەوەی گوێیەک بداتە دڵی
فریشتەی بەخت و هوزاری تەران
تێکشکا لق و پۆپ و هەم چڵی
*
گەرچی لەوەوبەر ڕوخساری گەشی
مانگی بەختیاری تریفەی ئەهات
لە بەر تریفەی ئەو و هیی لەشی
ئەستێرەی هیوا و ئاواز و ئاوات
تەقیبوو چەرخ و هەم دڵی ڕەشی
*
وەلێ ئێستاکە ونن هەموویان
نە ئەستێرەی گەش، نە مانگی تابان
نە تیشکی نیگا، نە ور[شەی ڕ]وویان
هیچکامیان دیارنین .... بیابان
وشکاییی داهات گو....... یان
*
باخچەی ژیانی پڕ گوڵی [سەوزی]
کاولبوو هەمووی، سەراپا ڕزی
تێکەڵبوو لەگەڵ خۆڵی سەرزەمین
ژین خۆیشی کەوتە لاوازی و کزی
بە گرە و سەبووی ئاخ و ماتەمین
*
بەڵام سەرەڕای ئەم هەموو دەردە
پەپوولەی بزەی ئومێد و ئاوات
لە گوڵی لێوم، هەرچەندە زەردە
جیانابێتەوە و هەر ماچی ئەکات
بە تەمای تام و بۆنی بێگەردە
*
هەنگی ختوورەم[٢] وا بە ئازادی
ئەگەڕێ بەناو بەهەشتی ژینی
ڕازاوە و خۆشا، کام گوڵی تیا دی
گەش و ڕەنگینە، شیلە و شیرینی
لێ ئەمژێ، ئەیکا بە "شانەی شادی"
سلێمانی، ن.م.: ١٩٦٢/١/٢٠

پێنجخشتەکی لەسەر هەڵبەستێکی ئەحمەد موختار جاف

بە تانووت و قسەی بێجێ، ڕوی ئەم دڵدارە مەشکێنە
کەمێ پەیمان و شەرتت بێ، قسەی ئەوجارە مەشکێنە
مرووەت بێ بۆ دڵبەران، ڕێچکەی ئەم کارە مەشکێنە
"بە بەردی فیرقەتت شیشەی دڵی ئاوارە مەشکێنە
لەناو زومرەی ڕەقیبا عاشقی بێچارە مەشکێنە"
*
بە ناهەق ڕوو وەرمەگێڕە، کە بۆت وەستا لە ڕێ عاشق
کەمێ ویژدانت بێ، بەشکوو ڕەقیبی شەقبەرێ عاشق
هەموی بۆ بەختیاریی یارە، کە هەرچێ شکبەرێ عاشق
"ئەگەر ڕۆح و دڵ و ئیمان تەڵەبکا، بیدەرێ عاشق
کە طیفل و خوردساڵە، قەت دڵی ئەو یارە مەشکێنە"
*
شاری پڕ شۆری دڵداری، دوواقۆناغ و مەنزڵمە
پەپوولەیێکم شەیدای گوڵ، بە تەنیا لێوی ئەو گوڵمە
نەکەی بشنێیتەوە، زینهار، چونکی تاوانە، هەم زوڵمە
"دەخیلم، ئەی نەسیمی صوبحەگاهی مەسکەنی دڵمە
پەرێشانی مەکە تۆ زوڵفی ئەو یارە مەشکێنە"
*
ئەگەرچی یار دڵشکێنە، گەرەکیە سازبدا شینت
ڕووشکێن و بێبەڵێنە، لێت بێزارە لە بینینت

[٢] ختوورە: مەبەست، بیرکردنەوە و خەیاڵە.

هەمیشە شیری کێشاوە بۆ بڕینی گوڵی ژینت
"بە قەتل و کوشتنت موختارە عاشق، شۆخی شیرینت
لەسەر ڕۆح و دڵت فەرمانی ئەو سالارە مەشکێنە"
*
کە تۆی شای خاکی نازداریت، بەدادیت زۆر لە فەرمانا
پەسەندیدە و هەڵبژاردەی، لەناو دەستەی جەوانانا
بەبێ تاوان هەتاکوو کەی بناڵێنم، لەناو زیندانی هیجرانا
"کە من پەروانەیی شەمعی سەری دوو کوڵمی تۆم جانا
دڵی ئەحمەد بە فیتنەی ئەو سەگی پەتیارە مەشکێنە"

مەولا وەلەدخان

ساقی بادەی چوو بەهار هاتەوە   گوڵ سەریان کێشا لە بساتەوە

لقای دڵ گوشای ئوردی بەهەشتە (بادە لەستە بەهارە)   تەجلای جلای دڵ، جلای گەشتە

شەونم خەڵی کرد بە سەر سونبول دا   بلبل بانگی دا بە گوێی بولبول دا

وادەی بادەی ناب سەیری بەهارە   چیمەن فەرشی سەوزە بۆ پێی دلدارە

دەمی نۆشانۆشی سەبوی قەرقەفە   فەصلی زەردەی زیل دائیرەو دەفە

زەمزەمەی جۆشی دڵ ئەنگارانە   دەنگی تەپڵی تیپ دەردەدارانە

شۆرە، شۆرشە، داوایە، شەڕە   جلوەی جەمالی دڵ فڕێنەرە

گوڵە، بلبلە، بەهارە، سەیرە   لە گوێشان دەنگی (صباح الخیرە)

مەیە، مەشوقە، نگایە، مەیلە   مەستی چاوی مەست پیاڵە کەیلە

دەرەختان سەوزە، شنۆی شتاوە   نەورۆزە سەوزە هەوای پایی کاوە

لە هەر وادی‌یێ تەجەللای تورە   فیتنە گیرۆدار داری منصورە

فەنا فی اللەیە مەستی دڵ ئەکا   بێ پەروا دەڵێن (انی انا اللە)

رەندانی سەرمەست بە جا نەفیرای جانان   وەک ذکری دەروێشان انا الحق خوانان

هەی ساقی دەخیل من بۆم زامەوە   دامان گیرتم لێ بە [illegible]ەوە

جامێکم بەرێ بوەم سودمەند بێ   مایەی رەحمانم لە قەیدو بەند [illegible]

مەیلی کە بە ناز بە سەبوتەوە   با و دەمی گوڵ دەنگی وەک یاقوتەوە

حەزئەکەم زستان لە ژێر کڕێوا
بە ئاوارەیی لە دەشت و کێوا
بە ڕووت و قووتی لە هەردە و دۆڵا
لە بەستەڵەک و شەختە و سەهۆڵا
برسی، دوور لە یار، گیرۆدەی ئازار
ڕاکەم شاخ و شاخ، هەڵێم شار و شار

بە بەهارانیش دوور بم لە شایی
بێجگە ژوور و کونجی تەنیایی
بێبەش لە ئاهەنگ لە بەزمی نەورۆز
نەخۆش، تا لە سەر، ناڵەی جگەر دۆز
وەک گەردەلوول و وەک بوومەلەرزە
تەلای ژیانم بخاتە لەرزە!

بە هاوینانیش، لە ناو زیندانا
کات بەسەر بەرم لە تەک لاوانا
خۆراکم نانی هەرزن یا گاڵێ
جێگەی حەسیرکیش لە بری شتاڵێ

نەک لە ناو کۆشکی بەرز و تەلارا
ڕۆژان، بە خۆشی لەگەڵ زۆردارا
ڕا ببوێرم و سوژدەی بۆ بەرم
لە حەیاتی گەلا نەوی کەم سەرم

ق ٢٠ ٢٣/١١/٦٢

....

٢

«توڕەبوونی گەل»

زەلزەلەی ڕق و قینی هەژاران
کۆشکی ڕژێمی چینی زۆرداران
دێنێتە جووڵە و لەرزین و هەژان
خاپووری ئەکا ڕۆژێک لە ڕۆژان

ئەو کۆشکە بەرزەی چینی خوێن مژی
گرتوویە باوەش، لە ناویا ئەژی
لە سەر حسابی ماندووبوونی گەل.

١٢٤

ئەزەلێنە وەئەهاوێژن بەل
تیا ڕائەتبوێرن، ئەخۆن و ئەپۆشن
بەکاڵتە و گەپ و سەماو پێکەنین
تکەی ئارەقی جبینی کارگەران،
دڵۆپی هێزی بازووی ڕەنجبەران
ئەکەن بە پارە و دینار و تمەن...
ئەی ئێنە قاسەوکە لەکەی ئەکەن!

ئەو کۆشکەی کەوا نەخش و نیگاری
لۆبەی پەنجەرە و دەرگا و دیواری
دڵۆپە خوێنی گەشی ڕژاوی
دڵ و ڕووحەت و مشکی بڕاوی
حەنگاوەرانی دەستەی هەژارە
«ئای زوربەی گەلی برسی و زامارە»

ئەو کۆشکە بەرزەی کە پایەکانی
کەللە و جوجوجە و لاشەو ئێسقانی
زوربەی میللەتی حەوساوە و لاتە
«کە قاڵبووی بۆ ئەی هەوڵ و خەباتە»
بۆ کەسە رێئەرزو خۆی هەرەس ئەهێنێ
زۆرداران ئەمرن، باویان نامێنێ

ئەو ساکە میللەت بەئارەزووی خۆی
لە سەرکەلاوەی ئەو دەورەی کە ڕۆی
کۆشکی ڕژێمێک دائەمەزرێنێ
هەتا هەتایە نازی بمێنێ!..
دوور لە تاریکی سزاو ئازاردان
ڕووناک بەتیشکی ڕۆژی هەوڵدان
بۆن خۆشن بەبۆنی گوڵی بەیانی
فێنک بە شنەی بای کامەرانی
.....

٢٠/٧/٩٦٠

١٢٥

٤

«کاروان»

ئەگەر ڕێگای ڕێمان سەختە، باریکە
دنیا بە شامە، شەوە، تاریکە
گرژ بۆوە و بەفر و باران و تەرزە
زەمینی یەکسەر خستۆتە لەرزە
دز و ڕێگر و دوژمن و نەیار
هەموو تیژ و پڕ لۆدشتە و بەختیار !..
سەرجەم پڕ چەک و بە تەنگ خوێناوین
لە ڕێدا خۆیان بۆ مەڵاس داوین

ئەمەش برسی و ڕووت، هەژار و زامار
دڵ فراوان و چەوسیتە بە ئازار
مەچەک بریندار، بێ وێل کەلەلا
لەگەڵ کاروانی خەباتی ئەگەلا
لە ڕێی ئامانجا ڕوو بە ڕووی مەنزڵ
کەوتووینە ڕێگا زۆر بە کوڵ و دڵ
بێ پەروا لە مەرگ لە ئێش و ئازار
بێ باک لە شڵیلەی تفەنگی زۆردار

هەرچەند هەمووش زۆر باش ئەوی زانی
لەم ڕێ سەختەدا زۆربەمان ئەمرین
بەڵام کوشتن و ئازار و لێدان
گومڕامان ناکا هەرگیز بێ گومان
چون (١) ئاسۆی سووری کێوی کوردەواری
مژدەی شەفەقی ڕۆژی ڕزگاری
مژدەی ژیانی پڕ خۆشی و شادی
پڕ حەسانەوە، پڕ لە ئازادی
پڕ لە سەربەستی و پڕ کامەرانی
ئەدا بە ئێمەی کەفت و کاروانی

(١) چونکە

ن.م ٢/١٢/٦٨

٥

«بزەی سەرکەوتن»

هەرچەندە ژینی گشت کوردەواری
خەم و ئازارە، هەزار زۆرداری

١٤٦